

Aleksandra K. Petrović, Doktorandin der Fakultät für Rechtswissenschaften der Universität Union in Belgrad

PROBLEM DER UNTERSCHIEDUNG ZWISCHEN DER DISKRIMINIERUNG UND MISSHANDELN BEI DER ARBEIT IN RECHTLICHER THEORIE UND PRAXIS DER REPUBLIK SERBIEN

Zusammenfassung:

Diskriminierung und Misshandeln bei der Arbeit stellen eine Negation der gewährleisteten Menschenrechte und Freiheiten, des allgemeingeltenden Grundsatzes der Menschenwürde bei der Arbeit und der Herrschaft des Rechts dar, auf welchen jede demokratisch orientierte Gesellschaft beruht. Um einen umfassenden Schutz der Persönlichkeit des Arbeitnehmers, vor allem seiner psychischen und ethischen Integrität wirkungsvoller zu gewährleisten, wurde das serbische Rechtssystem in der letzten Jahrzehnt um zwei neue Gesetze bereichert: das Gesetz über Diskriminierungsverbot und das Gesetz über die Verhinderung der Misshandlung bei der Arbeit. Durch Erlassung dieser Gesetze sind Begriffe der Diskriminierung und Misshandlung klar bestimmt und definiert. Was aber auch weiter ein Problem sowohl in der Rechtstheorie als auch in der Rechtspraxis bleibt, ist eine unklar bestimmte Beziehung zwischen zwei Begriffen. Eine der Gründe jener unklaren Beziehung sind Ähnlichkeiten und Überlappungen dieser Institute in der Praxis. Diese Arbeit befasst sich mit Ähnlichkeiten und insbesondere mit Unterschieden zwischen der Diskriminierung und der Misshandlung bei der Arbeit, aber auch mit der faktischen Situation in diesem Bereich in der Republik Serbien, die durch Konfusion in der Rechtsanwendung und einer unausgeglichenen Gerichtspraxis gekennzeichnet ist. Obwohl Diskriminierung und Misshandlung bei der Arbeit zwei verschiedene, durch unterschiedliche Motive verursachte Erscheinungen sind, die dazu noch durch verschiedene Gesetze geregelt sind, ist ein Teil der Fachöffentlichkeit auch weiter der falschen Auffassung gewesen, dass Diskriminierung eine Weise der Misshandlung ist oder, umgekehrt, dass Misshandlung eine Form der Diskriminierung ist, was nicht nur die Anwendung des Rechts erschwert, sondern auch die Lage der Opfer, die nach dem Schutz ihrer Rechte vor dem Gericht oder in einem anderen durch Gesetz bestimmten Verfahren sucht, zusätzlich kompliziert.

Schlagwörter: Würde der Person, Diskriminierung bei der Arbeit, Misshandlung bei der Arbeit, Beauftragter für den Schutz der Gleichberechtigung, Mediation, Arbeitsstreitigkeit, Gerichtspraxis.

Mr. sc. Asmira Bećiraj
Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću
Ajna Bakrač, bacc. iur.
Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću

Pregledni znanstveni rad
UDK: 341.231.14 053.2(497.6)(094.2)
342.7-053.2(497.6)(094.2)

PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak: Polazeći od načela Konvencije o pravima djeteta, dijete bi zbog potpunog i skladnog razvoja svoječnosti trebalo da odrasta u obiteljskom okruženju, u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja. Nažalost, iako svjesni činjenice da su djeca budućnost čovječanstva, mnoga od njih danas žive pod izuzetno teškim uslovima i odrastaju bez obitelji. U radu autorice analiziraju primjenu Konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini. Nadalje, cijeneći da Konvencija o pravima djeteta preporučuje alternativnu brigu za dijete lišeno obiteljskog okruženja, ili u njegovom najboljem interesu nije da odrasta u takvom okruženju, a imajući u vidu složeno državno-pravno uređenje Bosne i Hercegovine, činjenicu da entitetski propisi na različite načine uređuju materijalne i procesne institute, analiziraju se odredbe istih o institutu usvojenja, te pravu na obrazovanje.

Ključne riječi: dijete, Konvencija o pravima djeteta, usvojenje, diskriminacija.

„Krivi smo za mnoge propuste i pogreške, ali naš je najveći zločin zlostavljanje djece, negiranje temelja života. Mnoge stvari mogu čekati, ali djeca ne mogu. Njima ne možemo odgovoriti „sutra“, oni traže „danas.““¹

OPĆENITO

Djeca su danas, nažalost izložena različitim opasnostima i djelovanjima koja nepovoljno utiču na njihov normalan razvoj i odrastanje. Djeca su žrtve rata i nasilja, rasne diskriminacije, agresije i raznih drugih oblika povrede njihovih prava.² Iako je obitelj osnovna ćelija društva i polazni

¹ Gabriela Mistral, <http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html> (25. 5. 2014.)

² Najbolji pokazatelji teškog položaja djece, kako na nivou Europe, ali i diljem svijeta su različita istraživanja koja se sprovode i podaci do kojih se po onovu istih dolazi, a koji jasno ukazuju na nedostatke u zaštiti djece. Tako, unutar Europske unije, jedno od četvero djece živi u siromaštvu. Djeca čine jednu četvrtinu novih tražitelja azila svake godine. 250 000 djece se prijavi kao nestale svake godine. Procjenjuje se da oko 800 000 djece ima roditelje u zatvoru. Više od milijun djece diljem Europe živi na institucionalnoj skrbi. Na svjetskom nivou, oko 93 miliona djece živi s umjerenim ili teškim invaliditetom. Jedna od pet žena bila je seksualno zlostavljana kao dijete. 35 miliona djece i mladih do dvadeset godina starosti su međunarodni migranti. Vidjeti: <http://www.childrightsmanifesto.eu/> (31.05.2014.)

osnov u odrastanju svakakog djeteta, ipak okolina i okruženje u kojem dijete odrasta imaju ogroman utjecaj na normalne aktivnosti od kojih se sastoji svaki mladi život. Rezultati brojnih istraživanja svjedoče o zaista teškim uvjetima života mnoge djece širom svijeta koja zbog objektivnih (ili subjektivnih) životnih uvjeta žive u neprihvatljivim uslovima. Iz tih razloga od iznimnog značaja je da dijete od najranijih dana bude okruženo ljudima koji mu pružaju podršku i usmjeravaju ga na pravi put. U takvim okolnostima porodica i okruženje u kojem dijete odrasta su presudni faktori. Međutim, bez obzira na činjenicu što međunarodni dokumenti svojim odredbama promovišu prava djece i načine njihove zaštite, činjenica je da postoje ogrmni propusti u implementaciji istih, tako da, takve odredbe ostaju u najvećem broju slučajeva samo slovo na papiru. Aktualnost teme očituje se i u deklarativnosti iskaza navedenih u dokumentima o pravima djece i njihovoj proturječnosti s pravima djece u suvremenom društvu.³

1. KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

1. 1. OPĆENITO

Imajući na umu da je potreba da se posebna briga posveti djeci izražena u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924., kao i u Deklaraciji o pravima djeteta prihvaćenoj od Generalne skupštine 20. studenog 1959., priznata u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, u međunarodnom Sporazumu o građanskim i političkim pravima (naročito u članovima 23. i 24, u međunarodnom Sporazumu o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima (naročito u članku 10.), te u statutima i relevantnim dokumentima specijaliziranih agencija i međunarodnih organizacija koje se brinu za dobrobit djece,⁴ priznajući da u svim zemljama svijeta postoje djeca koja žive pod izuzetno teškim uslovima i da ta djeca trebaju posebnu brigu,⁵ usvojena je 20. studenog 1989. godine u Ujedinjenim nacijama Konvencija o pravima djeteta. Međunarodni dokument sa najvećim brojem ratifikacija, s jedne strane, u svojim odredbama normira prava djeteta, a s druge strane, osigurava zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije. Tako, autor White govori da ona sadrži dvije glavne sastavnice: prvo, proširiti temeljna ljudska prava na djecu i drugo, zaštititi djecu od različitih oblika ekonomskoga i seksualnoga izrabljivanja i drugih opasnosti.⁶

3 Željka Kopic, Valerija Korajac, *Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece, Život i škola, Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Osijek, br. 24., 2010., str. 46.*

4 T. 8. Konvencije o pravima djeteta.

5 Ibid. T. 11.

6 Vidjeti opširnije: White, S., Being, becoming and relationship: conceptual challenges of a child rights approach in development. *Journal of International Development.* 14. 6., 2002., pp. 1095 – 1104.

1. 2. STATUS KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ustav Bosne i Hercegovine⁷ među svojim odredbama normira da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda,⁸ a prava i slobode predviđene Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.⁹ U katalogu prava navode se i pravo na obiteljski život i pravo na zasnivanje obitelji.¹⁰ Uživavanje prava i sloboda predviđenih Ustavom Bosne i Hercegovine ili onih međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.¹¹ Temeljem Aneksa I Ustava Bosne i Hercegovine zakonodavni okvir predstavlja i Konvencija o pravima djeteta.¹²

Države ratifikacijom Konvencije preuzimaju odgovornost za zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava priznatih u ovoj Konvenciji, a glede gospodarskih, društvenih i kulturnih prava, države stranke poduzet će takve mjere u što širem opsegu svojih raspoloživih sredstava i u slučaju potrebe, u okviru međunarodne suradnje (članak 4.). Također, temeljem članka 44. st. 1. t. a) i b) proizilazi obveza država da Komitetu šalju, preko generalnog sekretara Ujedinjenih Nacija, izvještaje o mjerama koje su donijele, a koje djeluju na priznata prava, i o napretku koji je postignut u uživanju tih prava u roku od dvije godine od stupanja na snagu Konvencije, a nakon toga, svakih pet godina.

Da bi Konvencija o pravima djeteta bila primijenjena, te UN Milenijumski razvojni ciljevi bili ispunjeni, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine za period 2002. – 2010. godine koji je imao za cilj jačanje položaja djece u Bosni i Hercegovini.¹³ Provođenje Akcionog plana, kao strateškog akta Bosne i Hercegovine usmjerenog na

7 Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini potpisan je u Parizu 14. decembra 1995. godine, a sastavni dio Sporazuma je Aneks 4, odnosno Ustav Bosne i Hercegovine. Poznatiji je kao Daytonski Ustav!

8 Ustav Bosne i Hercegovine, Poglavlje II „Ljudska prava i osnovne slobode“, t.1. Ljudska prava.

9 Ibid., st. 2. Međunarodni standardi.

10 U Poglavlju II „Ljudska prava i osnovne slobode“, t.3. Katalog, Ustav Bosne i Hercegovine normira slijedeća prava: a) Pravo na život: b) Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni: c) Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obveznom radu: d) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost: e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i kaznenim stvarima i druga prava u vezi sa kaznenim postupkom: f) Pravo na privatni i obiteljski život, dom i prepisku: g) Slobodu misli, savjesti i vjere: h) Slobodu izražavanja: i) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima: j) Pravo na brak i zasnivanje obitelji: k) Pravo na imovinu: l) Pravo na obrazovanje: m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

11 Ibid., st. 4. Nediskriminacija.

12 Aneks I Ustava Bosne i Hercegovine – Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini: Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948); Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949) i Dopunski protokoli I-II (1977); Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966); Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957); Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961); Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989); Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966); Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979); Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984); Europska konvencija o sprječavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987); Konvencija o pravima djeteta (1989); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih obitelji (1990); Europska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992); Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994).

13 Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2002.-2010., Sarajevo, travanj 2002. godine, str. 41. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 18. srpnja 2002. godine usvojilo je Akcioni

implementaciju ciljeva koji se odnose na prava djece, odnosno na implementaciju Konvencije o pravima djeteta, i ostalih međunarodnih akata iz oblasti dječije zaštite, odgovornost je vlasti Bosne i Hercegovine i odnosi se na cijeli prostor Bosne i Hercegovine.¹⁴ Tijekom 2002. godine formirano je Vijeće za djecu na državnom nivou, neovisno tijelo koje djeluje u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, a koje je odgovorno za praćenje implementacije Akcionog plana, te je prvi inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije o pravima djeteta, Vijeće pred UN Komitetom odbranilo.¹⁵ Za period 2011-2014. godine također je usvojen Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine od strane Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.¹⁶

Bosna i Hercegovina također je pristupila i njenim protokolima, Fakultativni Protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i pornografiju, kao i Fakultativni Protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na angažiranje djece u oružanom sukobu.¹⁷ Na ovaj način Bosna i Hercegovina se uvrstila u red zemalja koje su preuzele obvezu zaštite ljudskih prava i sloboda normiranih Konvencijom o pravima djeteta.

1. 3. DEFINICIJA DJETETA

Pri normiranju definicije djeteta Konvencija o pravima djeteta u članku 1. određuje da se djetetom smatra svako ljudsko biće mlađe od 18 godina. Za razliku od Konvencije o pravima djeteta, u Bosni i Hercegovini obiteljski zakoni ne sadrže definiciju djeteta. Obiteljski zakoni Federacije Bosne i Hercegovine,¹⁸ Republike Srpske¹⁹ i Distrikta Brčko²⁰ normiraju da se punoljetstvo stiče sa navršениh osamnaest godina života. Smatramo da bi zakonodavni okvir Bosne i Hercegovine trebao da sadrži definiciju djeteta kakva je normirana odredbama Konvencije o pravima djeteta.

2. ZAKONODAVSTVO BOSNE I HERCEGOVINE

2. 1. OPĆENITO

Nakon analize pravnog okvira Bosne i Hercegovine, imajući u vidu državno-pravno uređenje Bosne i Hercegovine (dva entiteta, administrativni distrikt, deset kantona), činjenice da još ne postoje podaci o popisu stanovništva, da ne postoji jedinstvena baza podataka i rješenje Usta-

plan. http://www.unicef.org/bih/ba/Akcioni_plan_za_djezu_2002_2010.pdf (26. 5. 2014.)

14 Ibid.

15 Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2011-2014., str. 3. http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Akcioni_plan%20za%20djecu%202011%202014.pdf (26. 5. 2014.)

16 Ibid. Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine od strane Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojen je na 155. sjednici održanoj 13. srpnja. 2011. godine.

17 Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori, broj 5/02.

18 Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Sl. Novine BiH, br. 35/05 i 41/05., članak 157. st. 2.

19 Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/02, 41/08., članak 108. st. 2.

20 Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj: 3/07., članak 139. st. 2.

va Bosne i Hercegovine prema kojem su privatnopravni odnosi u nadležnosti entiteta,²¹ u skladu s tim dalje u radu analiziraju se odredbe entitetskih propisa i Konvencije o pravima djeteta koji se odnose na nediskriminaciju, te institut usvojenja kao alternativni način zbrinjavanja djece.

2. 2. NEDISKRIMINACIJA

Kao što je gore i navedeno ustavne odredbe garantuju primjenu najviših standarda ljudskih prava. Jedno od temeljnih načela normiranih Konvencijom o pravima djeteta jeste i načelo nediskriminacije. Temeljem članka 2. st. 1. Konvencije o pravima djeteta sva prava primjenjuju se na djecu bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju, a stavkom 2. država se obvezuje na poduzimanje svih odgovarajućih mjera za osiguranje zaštite djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova obitelji.

Dugo vremena Bosna i Hercegovina u svom zakonodavnom okviru nije sadržavala propis o zabrani diskriminacije. Tek je prije pet godina stupio na snagu i Zakon o zabrani diskriminacije kojim se u Bosni i Hercegovini osigurava efikasnija zaštita određenim ranjivim kategorijama kao što su civilne žrtve rata, žrtve u kaznenom postupku, osobe s invaliditetom, pripadnici manjina, žene, djeca i stare osobe, raseljene osobe, izbjeglice i druge ranjive grupe, a za koje su nadležne vlasti dužne pozitivnim zakonskim mjerama i/ili provođenjem posebnih programa zaštite osiguravati jednak pristup i jednakost u ostvarivanju njihovih prava.²² Bez obzira na navedene odredbe, veliki je problem u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije, te oskudna sudska praksa.

Bez obzira na prisutnost formalnih odredbi u okviru postojećih dokumenata i propisa, svakodnevno svjedočimo činjenici da su dječija prava neadekvatno zaštićena i promovisana, što u krajnoj liniji stvara jaz između formalnih rješenja i primjene istih u praksi. U daljnjem tekstu ćemo se osvrnuti na pozitivna rješenja u vezi sa zabranom diskriminacije po osnovu prava na obrazovanje.

Naime, Konvencija o pravima djeteta zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu prava priznatih ovim dokumentom, i u članku 2. st. 1. utvrđuje obvezu država potpisnica da poštuju i osiguraju u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju. Nadalje, stavkom 2. utvrđuje se obveza država na preduzimanje odgovarajućih mjera za osiguranje i zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova obitelji.

21 Na temelju članka III Ustava Bosne i Hercegovine sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine: vanjska politika; vanjskotrgovinska politika; carinska politika; monetarna politika; finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine; politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila; provođenje međunarodnih i međuentitetskih kaznenopravnih propisa, uključujući i odnose s Interpolom; uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava; regulisanje međuentitetskog transporta, i kontrola vazdušnog saobraćaja.

22 Zakon o zabrani diskriminacije, Poglavlje III - Zaštićena prava, čl. 9. Službeni glasnik BiH, broj 59/09.

Prema odredbama Konvencije o pravima djeteta, obrazovanje djeteta mora biti usmjereno ka razvoju njegove ličnosti, talenta, duševnih i tjelesnih sposobnost, razvoju poštovanja prema ljudskim pravima i osnovnim slobodama kao i principa zajamčenih u Povelji Ujedinjenih nacija, poštivanja prema roditeljima, djetetovom kulturnom identitetu, jeziku i vrijednostima, prema nacionalnim vrijednostima zemlje u kojoj dijete živi, zemlji iz koje može poticati, kao i prema civilizacijama drugačijim od njegove vlastite, pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, tolerancije, jednakosti spolova i prijateljstva prema svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama, kao i osobama urođeničkog porijekla.²³

Nadalje, donošenjem Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini između ostalog uređuju se principi predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja,²⁴ te utvrđuju ciljevi obrazovanja koji između ostalog uključuju i osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, obiteljski status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine.²⁵

Bez obzira na prisutnost odredbi pozitivnih propisa koji su usmjereni ka zabrani diskriminacije u uživanju prava na obrazovanje, u praksi su prisutne situacije gdje se takva diskriminacija vrši. U prilog tome najbolje govori presuda Općinskog suda u Mostaru kojom se utvrđuje da su tuženi organizovanjem škola na etničkom principu i donošenjem i implementacijom školskih planova i programa na etničkom principu odvajali učenike u školama na području Hercegovačko-neretvanskog kantona na temelju njihove etničke pripadnosti čime su počinili diskriminaciju.²⁶

Institucije na nivou države bi trebale voditi računa o pravilnoj i adekvatnoj primjeni odredbi Konvencije o pravima djeteta i drugih dokumenta koji se bave zaštitom prava djece. Sve dok postoji nedovoljan i ignorantski odnos domaćih nadležnih organa spram implementacije propisa i harmonizacije nacionalnih rješenja s rješenjima prisutnim u međunarodno priznatim dokumentima, zaštita temeljnih prava djece će ostati na nivou pisane riječi, a pomaci će biti nevidljivi i praksi nepoznati.

²³ Članak 29. st. 1. t. a), b), c), d), e) Konvencije o pravima djeteta.

²⁴ Službeni glasnik BiH, broj 18/03., čl. 1.

²⁵ Ibid. čl. 3. t. e.

²⁶ Presuda Općinskog suda u Mostaru u predmetu broj:58 o Ps 085653 11 Ps, od 27. travnja 2012. godine. Općinski sud u Mostaru donio je Presudu kojom je utvrđeno da se "dvije škole pod jednim krovom" u Stocu i Čapljini u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (HNK) krši zakon o Zabranu diskriminacije u BiH. Presudom se „utvrđuje da su tuženi organizovanjem škola na etničkom principu i donošenjem i implementacijom školskih planova i programa na etničkom principu odvajali učenike u školama na području Hercegovačko-neretvanskog kantona na temelju njihove etničke pripadnosti čime su počinili diskriminaciju.“ Presudom je naloženo Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK „da preduzme neophodne i zakonom predviđene korake i radnje usklađene sa legitimnim i specifičnim ciljevima obrazovanja u skladu sa propisima Bosne i Hercegovine u cilju prestanka dalje diskriminacije djece u školama na području Hercegovačko-neretvanskog kantona na temelju njihove etničke pripadnosti i to tako što će najkasnije do 1. 9. 2012. ustanoviti jedinstvene integrisane multikulturalne obrazovne ustanove – škole za utvrđena upisna područja sa jedinstvenim nastavnim naučnim planom i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku, a drugo i trećetuženom se nalaže u istom roku da integracijom stvore osnov multikulturalnosti škole i obrazovanja djece bez obzira na etničku pripadnost, po jedinstvenom planu i programu na maternjem jeziku.“ Preuzeto iz Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH: Preporuke za eliminisanje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno - obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Mostar, kolovoz, 2012. godine, str. 22.

2. 3. USVOJENJE

2. 3. 1. OPĆENITO

U suvremenom pravu usvojenje predstavlja najkvalitetniji vid zaštite djece bez roditeljskog staranja.²⁷ O usvojenju u suvremenim uvjetima možemo govoriti kao o najkvalitetnijem obliku društvene zaštite djece bez roditeljskog staranja, koju roditelji neće ili ne mogu da zadrže i da u njihovom interesu vrše roditeljsko pravo.²⁸ Bosna i Hercegovina spada u grupu država koje imaju kodificirane norme o obiteljskom pravu. One su sadržane u Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, Obiteljskom zakonu Republike Srpske i Obiteljskom zakonu Distrikta Brčko. S obzirom da ne postoji jedinstvena baza podataka, tačan broj djece bez roditeljskog staranja nije poznat. Dalje u radu se prikazuje institut usvojenja²⁹ normiran Konvencijom o pravima djeteta i pozitivnim propisima u Bosni i Hercegovini.

2. 3. 2. KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Polazeći od uvjerenja da dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja,³⁰ Konvencija o pravima djeteta u članku 20. st. 1. normira prije svega obvezu države na posebnu zaštitu i pomoć kada dijete privremeno ili stalno lišeno svog obiteljskog okruženja, ili ono koje zbog vlastitih najboljih interesa ne može ostati u tom okruženju, pravo na posebnu zaštitu i pomoć koju će pružiti država. U skladu sa svojim nacionalnim zakonima država će obezbijediti alternativnu brigu za takvo dijete, koja uključuje, pored ostalog, davanje na brigu, kafalu u islamskom zakonu, usvojenje, ili, ako je potrebno, smještanje u odgovarajuće institucije za brigu o djeci, a pri razmatranju rješenja, dužna pažnja biće posvećena poželjnosti kontinuiteta u djetetovu odgoju, kao i etničkom, vjerskom, kulturnom i lingvističkom porijeklu.

2. 3. 3. OBITELJSKI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine prilikom normiranja usvojenja u članku 91. određuje da je usvojenje poseban oblik obiteljsko-pravne zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos. Obiteljsko

²⁷ Bubić, Suzana; Traljić, Nerimana: Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u sarjevu, Sarajevo, 2007., str. 108.

²⁸ Ibid., str. 109.

²⁹ Temeljem dostupnih podataka Centra za djecu bez roditeljskog staranja „Duga“ od osnivanja 1999. godine ukupno je primljeno 243 djece, a 223 djece je po rješenju Centra za socijalni rad prešlo na druge oblike zbrinjavanja i to: povratak u biološku porodicu 82 djece; usvajanje 99 djece, i smještaj u druge ustanove porodičnog tipa 42 djece, <http://www.centar-duga.info/index.php> Centar se nalazi na području Unsko-sanskog kantona. Prema dostupnim podacima na <http://www.etratika.net/izdvajamo/32581-djeca-bez-roditeljskog-staranja-koji-je-pravi-put-do-osamostaljenja> na području Banja Luke u 2008. i 2009. godini zasnovano je po jedno potpuno i jedno nepotpuno usvojenje. U 2010. godini zasnovana su tri nepotpuna i jedno potpuno, te u 2011. godini četiri nepotpuna i dva potpuna usvojenja. U 2012. i 2013. godini nije zasnovano ni jedno nepotpuno usvojenje, već su zasnovana tri usvojenja u 2012., i dva u 2013. godini.

³⁰ T. 6. Preamble

zakonodavstvo predviđa dvije vrste usvojenja, potpuno³¹ i nepotpuno.³² Usvojenje se može zasnovati samo ako je u interesu usvojenika (članak 93. st. 1.), a šta je najbolji interes djeteta u postupku zasnivanja usvojenja utvrđuje nadležni organ starateljstva.³³ U domaćem zakonodavstvu moguće je usvojiti samo maloljetno dijete, odnosno nepotpuno se može usvojiti dijete do navršene 18. godine života (članak 103. st.1.), a potpuno do 10. godine života (članak 101.).³⁴ Usvojilac može biti državljanin Bosne i Hercegovine (čl. 95. st. 1.). Ovo pravo je relativno dostupno i strancima.³⁵

2. 3. 4. OBITELJSKI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Prilikom normiranja instituta usvojenja Obiteljski zakon Republike Srpske normira da usvojenje mora biti u interesu usvojenika.³⁶ Usvojilac može biti samo državljanin Republike Srpske, a izuzetno, usvojilac može biti i strani državljanin ako za to postoje naročito opravdani razlozi, s time da se ovo usvojenje ne može zasnovati bez odobrenja organa uprave nadležnog za poslove socijalne politike.³⁷ Kao i prema Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj postoje dva oblika usvojenja,³⁸ a također se može usvojiti samo maloljetno dijete.³⁹ Međutim za razliku od Obiteljskog zakona Federacije, u članku 157. Obiteljski zakon Republike Srpske normira da se potpuno može usvojiti samo dijete uzrasta do pet godina.

Analizirajući odredbe entitetskih propisa, očigledno je da razlika u dobnoj granici usvojenika, te prepreke za usvajanje djece od strane lica iz drugog entiteta dovode do diskriminacije kod usvojenja. Harmonizacijom entitetskih propisa, kao i ratifikacijom Haške konvencije o zaštiti djece i saradnji u oblasti međudržavnog usvojenja, poduzele bi se neophodne zakonske mjere kojima bi domaći propisi ne samo uskladili svoja rješenja sa odredbama Konvencije o pravima djeteta, nego bi se poboljšao nezavidan položaj djece u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analizom entitetskih propisa možemo slobodno kazati da je malo sličnosti, a tako mnogo razlika. Ključni problem jeste prije svega u rješenju Ustava Bosne i Hercegovine prema kojem su privatnopravni odnosi u nadležnosti entiteta. Rješenje koje definitivno dovodi do sukoba zakona na nivou entiteta s obzirom da entitetski propisi na različite načine uređuju materijalne i pro-

31 Potpunim usvojenjem između usvojioca i njegovih srodnika, s jedne strane, i usvojenika i njegovih potomaka, s druge strane, nastaju odnosi koji su po svim dejstvima identični odnosima između krvnih srodnika, članak 113.

32 Nepotpunim usvojenjem između usvojioca, s jedne strane, i usvojenika i njegovih potomaka, s druge strane, zasnivaju se odnosi srodstva, kao i prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i djece, ako zakonom nije drugačije određeno, članak 117.

33 Prema članku 105. st. 1. za vođenje postupka zasnivanja usvojenja nadležan je organ starateljstva mjesta prebivališta, odnosno boravišta djeteta, ako se njegovo prebivalište ne može utvrditi.

34 Isto kao i u Federaciji, Obiteljskim zakonom Distrikta Brčko dobna granica za potpuno usvojenje jeste deset godina, članak 86. st. 1.

35 Stranac može biti usvojilac samo ako je usvojenje u najboljem interesu djeteta, ako dijete ne može biti usvojeno u Bosni i Hercegovini i ako postoji odobrenje federalnog organa nadležnog za poslove socijalne zaštite, članak 95. st. 2-3.

36 Članak 146.

37 Članak 147. st. 1-3.

38 Članak 149.

39 Članak 151.

cesne institute. Činjenica da unutar Federacije Bosne i Hercegovine postoji deset kantona stvara dodatni problem u privatnopravnim odnosima. Nadalje, popis stanovništva u Bosni i Hercegovini izvršen je 1991. godine. Nekoliko mjeseci unazad napokon je izvršen dugo očekivani popis stanovništva, a konačni podaci će tek biti objavljeni. Iz razloga što sama država ne posjeduje jedinstvenu bazu podataka, ne zna se tačan broj djece bez roditeljskog staranja. Kompleksan pravni sustav kojeg odlikuju velik broj zakona, njihovih izmjena i dopuna, nedovoljno angažovanje odgovornih u promovisanju Konvencije o pravima djeteta, kao i različita entitetska rješenja dovode do neusklađenosti nacionalnih propisa sa odredbama Konvencije o pravima djeteta.

I na samom kraju ovoga rada, vraćamo se na početak, a početak uvijek treba biti i ostati samo dijete. Briga o djetetu, njegovom odrastanju i životnom napredovanju trebaju biti temeljne smjernice u kojem jedno društvo i porodica djeluju. Samo zajedničkim aktivnostima koje su usmjerene na promociju i primjenu dječijih prava možemo poboljšati trenutnu situaciju i nezavidan položaj u kojem se, nažalost mnoga djeca širom svijeta nalaze.

Krajnje je vrijeme da nadležne institucije i društvo u cjelini postanu svjesni značaja same promocije i implementacije dječijih prava, te da dječija prava i njihova zaštita postanu realnost, a ne ideal, jer kako je to rekao Fjodor Dostojevski „Svi ideali svijeta ne vrijede suze jednog djeteta.“⁴⁰

LITERATURA

Bubić, Suzana; Traljić, Nerimana: *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.

Željka Kopic, Valerija Korajac, *Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece*, Život i škola, Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Osijek, br. 24., 2010., str. 46.

White, S., *Being, Becoming and relationship: conceptual challenges of a child rights approach in development*, Journal of International Development, 14. 6., 2002., pp. 1095 – 1104.

Ustav Bosne i Hercegovine

Konvencija o pravima djeteta

Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2002.-2010., Sarajevo, travanj 2002.

Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2011-2014.

Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH: Preporuke za eliminisanje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Mostar, august, 2012. godine

Porodični zakon FBiH, Sužbene novine FBiH, br. 35/05 i 41/05.

Porodični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik br. 54/02, 41/08.

Porodični zakon Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik broj: 3/07.

Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik BiH, broj 59/09.

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH⁴⁰, broj 18/03.

<http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html>

<http://www.childrightsmanifesto.eu/>

http://www.unicef.org/bih/ba/Akcioni_plan_za_djezu_2002_2010.pdf

40 <http://bs.wikiquote.org/wiki/Dijete>

http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Akcioni%20plan%20za%20djecu%202011%202014.pdf
<http://www.centar-duga.info/index.php>
<http://www.etratika.net/izdvajamo/32581-djeca-bez-roditeljskog-staranja-koji-je-pravi-put-do-osamostaljenja>
<http://bs.wikiquote.org/wiki/Dijete>

Asmira Bećiraj, MSc., Faculty of Law in Bihać
Ajna Bakrač, bacc. iur., Faculty of Law in Bihać

THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD - ITS IMPLEMENTATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract:

According to the principles of the Convention on the Rights of the Child, for the complete and harmonious development of their personality, children should grow up in a family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding. Unfortunately, in spite of the fact that children are the future of humanity, many of them even today live under extremely difficult conditions and grow up without a family. The paper deals with the implementation of the Convention on the Rights of the Child in Bosnia and Herzegovina. Furthermore, the Convention on the Rights of the Child recommends alternative care for children deprived of a family environment, and that it is not in their best interest to grow up in such an environment; bearing in mind the complex legal system and regulation of Bosnia and Herzegovina, the fact that the entity regulations govern substantive and procedural institutes differently, the paper deals with the same provisions of the right to education and the institute of adoption.

Key words: child, Convention on the Rights of the Child, adoption, discrimination.

Asmira Bećiraj, Fakultät für Rechtswissenschaften der Universität in Bihać
Ajna Bakrač, bacc. iur., Fakultät für Rechtswissenschaften der Universität in Bihać

ANWENDUNG DES ÜBEREINKOMMENS ÜBER DIE RECHTE DES KINDES IN BOSNIEN UND HERZEGOWINA

Zusammenfassung:

Nach den Grundsätzen des Übereinkommens über die Rechte des Kindes sollte das Kind wegen seiner völligen und harmonischen Entwicklung in einem familiären Umfeld, einer glücklichen Atmosphäre und umgeben mit Liebe und Verständnis erwachsen. Obwohl wir bewusst sind, dass die Kinder Zukunft der Menschheit sind, leben leider viele von ihnen in sehr schweren Bedingungen und erwachsen ohne Familie. In dieser Arbeit analysieren die Autorinnen die Anwendung des Übereinkommens über die Rechte des Kindes in Bosnien und Herzegowina. Eingedenk der Tatsache, dass Übereinkommen über die Rechte des Kindes eine alternative Fürsorge für Kinder ohne Familie bietet, dass es nicht im besten Interesse des Kindes ist, in einer solchen Umgebung zu erwachsen, und vor allem mit Hinsicht auf eine komplexe staatsrechtliche Ordnung von Bosnien und Herzegowina und auf die Tatsache, dass die Vorschriften einzelner Entitäten materielle und prozessrechtliche Institute verschiedenartig regeln, werden hier die Bestimmungen über Adoption und Recht auf Ausbildung analysiert.

Schlagwörter: das Kind, Übereinkommen über die Rechte des Kindes, Adoption, Diskriminierung